

Oliver Sacks

**NOGA,
NA KATERO SE OPREŠ**

Oliver Sacks

**NOGA,
NA KATERO SE OPREŠ**

Prevedla Miriam Drev

UMco

Ljubljana, 2017

Oliver Sacks
NOGA, NA KATERO SE OPREŠ

A LEG TO STAND ON

Copyright © 1999, Oliver Sacks
All rights reserved

© za Slovenijo UMco d. d., 2017. Vse pravice pridržane.

Prevod: Miriam Drev
Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Odkrito

Urednik: dr. Samo Rugelj
Pomočnica urednika: Renate Rugelj
Oblikovanje ovitka: Aleš Cimprič in Žiga Valetič
Fotografija na naslovnici: Depositphotos
Postavitev: Diana Volčjak
Tisk: Primitus d.o.o.
Naklada: 400 izvodov, 1. natis
Ljubljana, 2017

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

Knjižno delo je izšlo v okviru programa, ki ga sofinancira
Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
821.111(73)-311.2
SACKS, Oliver, 1933-2015
Noga, na katero se opreš / Oliver Sacks ; prevedla
Miriam Drev. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2017. - (Zbirka
Odkrito)
Prevod dela: A leg to stand on
ISBN 978-961-6954-75-4
289190656

UMco d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

V spomin

A. R. LURIE

VSEBINA

UVOD	9
ZAHVALE	15
GORA	19
KO POSTANEŠ BOLNIK	43
VICE	115
POSPEŠITEV	123
SOLVITUR AMBULANDO	145
OKREVANJE	161
RAZUMEVANJE	213
SKLEPNA BESEDA (1993)	233
BIBLIOGRAFIJA	259

UVOD

Thom Gunn je prepričljivo pisal o »povodih« za poezijo. Tudi v znanosti, podobno kot v umetnosti ne manjka povodov: včasih je to podoba iz sanj, denimo Kekuléjeve kače; včasih podobnost, denimo Newtonovo jabolko; včasih stvaren dogodek, zadeva sama na sebi, ki se nenadoma razpoči v nekaj nepojmljivo pomembnega, denimo Arhimedov »Eureka!¹« med kopeljo. Vsak tovrsten povod je neko odkritje ali nenadno razodetje.

V medicini nas s povodi zalagajo bolezni, poškodbe, bolniki. Povod za to knjigo je bila neka prav posebna poškodba ali pa vsaj poškodba s posebnimi posledicami, ki jo je povzročila nezgoda na neki gori na Norveškem. Zdravnik po poklicu, se nikoli prej nisem znašel v vlogi pacienta, zdaj pa sem na lepem postal zdravnik in bolnik obenem. Najprej sem menil, da je moja poškodba (resno, vendar nezapleteno pretrganje mišic in živcev ene noge) enostavna in običajna, zato kar nisem mogel verjeti, kako globoke posledice je imela: moja noga je ohromela in se mi odtujila, se skrčila na »reč«, do katere nisem imel nobenega osebnega odnosa; zdrsnil sem v brezno grotesknih, malodane grozljivih prigod. Niti sanjalo se mi ni, kaj naj si mislim o

1 »Odkril sem!« (op. prev.).

teh prigodah, in preganjali so me strahovi, da ne bom nikoli okreval. Brezno je bilo zame môra, okrevanje pa čudež; in vse odtlej globlje razumem grozo kot tudi čudežnost, ki v življenju iz ozadja prežita na nas, pritajena pod površjem na videz samoumevnega zdravja.

Krepko vznemirjen in zbehan zaradi teh presenetljivih posledic – središčnih odmevov na obrobno poškodbo, če smem tako reči – in tudi zato, ker mi moj zdravnik ni bil v nikakršno oporo, sem pisal uglednemu nevropsihologu A. R. Lurii v Moskvo. V svojem odgovoru je med drugim omenil: »Tovrstni sindromi² so nemara nekaj običajnega, vendar se o njih izredno redko kaj napiše.« Ko sem si opomogel od svoje poškodbe in se prelevil nazaj v zdravnika, sem ugotovil, da je res tako. Tekom let sem preiskal na stotine bolnikov in prav pri vsakem naletel na kakšno neobičajno motnjo telesne podobe in telesnega jaza, ki je imela nevrološko podlago in bila v bistvu podobna moji. O tem svojem delu in njegovih izpeljavah okvirno razpravljam v zadnjem poglavju te knjige.

V njej se potemtakem prepleta več tém: svojstveni nevropsihološki in eksistencialni pojavi, povezani z mojo poškodbo in okrevanjem; ubadanje s položajem, v katerem si bolnik, a se moraš čez čas vrniti v zunanji svet; zapletenost odnosa med zdravnikom in pacientom ter težave v njunem medsebojnem sporazumevanju, zlasti v zadevah, ki begajo oba; prenos mojih ugotovitev na večjo skupino pacientov ter razmislek, kaj bi lahko iz njih sledilo in kaj pomenijo – kar nas v celoti nazadnje privede do kritične presoje sodobne nevrologije in do vizije, kakšna bi utegnila biti v prihodnje.

2 Bolezenski znaki in dejavniki (op. prev.).

Do tega zadnjega sem se dokopal šele več let pozneje. Povod je bila razvlečena vožnja z vlakom od Bostona do New Yorka, med katero sem prebiral odlično knjigo Henryja Heada *Studies in Neurology (Nevrološke študije, 1920)*: njegovo popotovanje je bilo nadvse podobno mojemu, od razmisleka o posledicah prerezanega živca, ki so doletele njega, pa do najsplošnejših pogledov na telesno podobo in glasbo telesa. Svoje zadnje poglavje sem napisal na neki gori v Kostariki in tako zaokrožil odisejado, ki se je začela na tisti usodni gori na Norveškem.

Snovi ne podajam sistematično, razen v zadnjem poglavju. To knjigo lahko pojmujejo kot nekakšen nevrološki roman ali zgodbo, vendar tiste vrste, ki je zakoreninjen v osebni izkušnji in nevroloških danostih, kakršne opisuje Luria v svojem delu *The Man with a Shattered World (Mož, ki se mu je raztreščil svet)* in drugih »nevrografijah«.

Pri vsem mi je izrecno pomagal in me spodbujal Luria, saj sem imel privilegij, da sem si od leta 1973 pa do njegove smrti leta 1977 zaupno dopisoval z njim. V tem obdobju najine korespondence mi je nekoč napisal: »Popolnoma novo področje odkrivate. ... Prosim, objavite svoja zapažanja. Morda bodo pripomogla k spremembi 'veterinarskega' pristopa do perifernih motenj in utrla pot bolj poglobljenemu in humanemu zdravstvu.« To knjigo posvečam pokojnemu A. R. Lurii, pionirju nove in bolj poglobljene zdravstvene vede, s hvaležnim spominom nanj.

O. W. S.
London & New York
september 1983

Pripis, september 1993

So priložnosti, ko nekaj uzreš prvič, pa ti je v razodetje in vpogled, ter priložnosti, ko nekaj uzreš znova, in v tebi zbudi odmev in spomin. Ta izkušnja iz leta 1974, včasih travmatična, je bila v celoti »zaklenjena« pred mano vse do pripetljaja, ki se je primeril pet let pozneje, ko sem preživel počitnice na severnem otoku otočja Manitoulin. Nekega dne sem tam zagledal orjaško svinjo – znamenito svinjo velikanko z otočja Manitoulin –, ki je s svojim pravkar skotenim zarodom prašičkov počivala na polju. Očaran sem ji nekaj zaklical, mogoče izzivalno, medtem ko je dojila mladiča. Z gibkostjo, ki ti pri tako orjaški živali nažene pošten strah v kosti, je skočila pokonci in se zapodila proti meni. V preplahu se mi je zazdelo, da se njen ogromni obraz, medtem ko se mi je bližala, čedalje bolj večja, dokler ni postal velik kot vesoljni svet. Ob tej grozljivi, malodane halucinantni povečavi je v mojem spominu oživel srečanje z bikom na Norveškem. Vrnil sem se v svojo koč in napisal črtico Svinja, nato pa, ne da bi dvignil pero s papirja, takoj nadaljeval s pisanjem zgodbe Bik na gori (kakor je bila naslovljena, ko je bila objavljena posebej, zdaj pa v prvem poglavju uvaja to knjigo). Od tod sem nato nadaljeval do konca knjige. Če je bil bik povod za mojo nezgodo – svinja pa je povod, da sem se je znova domislil –, je bila celotna izkušnja povod za to knjigo.

V tej izdaji sem nekoliko popravil besedilo, ga malce dopolnil, dodal peščico opomb. Največji poseg je bil ponovna objava prvotne (britanske) različice zadnjega poglavja (Razumevanje) namesto prejšnjih ameriških izdaj (Dolga pot). Najtehtnejši dodatek je nova Sklepna beseda, v kateri

poskušam razumeti vso izkušnjo v okviru nekaterih novejših in vznemirljivih spoznanj o možganih in umu. Nazadnje sem dodal še kratko bibliografijo, ki vključuje bibliografsko zgodovino te knjige.

O. W. S.

ZAHVALE

Globoko sem hvaležen zdravnikom, fizioterapevtom, bolničarkam in drugim, ki so se mi tako skrbno posvečali v času, ko sem bil »nemogoč« pacient. Hvaležen sem doktorju Henryju Flecku, ki je pozneje opravil raziskave električnih signalov v moji poškodovani nogi. Zahvaljujem se tudi vrsti urednikov: Mary-Kay Wilmers, Robertu Silversu, Ileene Smith, Kate Edgar, Jimu Silbermanu in zlasti Colinu Haycraftu za njihovo pomoč pri sestavljanju te knjige (naloge je bila še posebno zahtevna, kajti prvotni rokopis je vseboval 300.000 besed). V veliko veselje mi je bilo, da sem se po preteku skoraj dvajsetih let vrnil k nekaterim uganjam, ki jih je zastavila moja prvotna izkušnja leta 1974, in sicer z občutkom, da jih je zdaj mogoče »razrešiti«. Veliko dolgujem Israelu Rosenfeldu za njegovo spodbudno diskusijo o temah, ki jih odpira moja sklepna beseda iz leta 1993, in za njegovo pripravljenost, da je z mano radodarno delil svoje zamisli. Posebno zahvalo dolgujem Jonathanu Millerju, ki mi je predlagal, naj knjigo naslovim *Noga, na katero se opreš*.

Zdravstvena veda vselej zatrjuje, da je izkušnja preizkusni kamen njene učinkovitosti. Platon je imel potemtakem prav, ko je dejal, da mora človek, če naj postane pravi zdravnik, izkusiti vse bolezni, ki se jih nadeja ozdraviti, ter vse nezgode in okoliščine, ki naj bi jih diagnosticiral. ... Takšnemu človeku bi zaupal. Drugi nas namreč vodijo podobno kot oseba, ki slika oceane, skale in pristane, medtem ko sedi za svojo mizo in popolnoma na varnem pluje s svojim ladijskim modelom. Vrzi jo v resničen položaj, pa ne bo vedela, kje naj začne.

– Montaigne, Eseji 3,13

PRVO POGLAVJE

GORA

Ne, ta svet brezmejnih tišin ni vseboval ničesar gostoljubnega; obiskovalca je sprejel na njegovo lastno odgovornost, pravzaprav ga skoraj ni sprejemal, le dopuščal je njegov vdor v svoje trdnjave na način, ki ni obetal nič dobrega; ga primoral, da se je zavedel grožnje prvobitnega, niti ne sovražne, temveč neosebno smrtonosne.

– Thomas Mann, Čarobna gora

Sobota štiriindvajsetega je bila sprva oblačna in neprijazna, vendar se je za pozneje v dnevu obetalo lepo vreme. Proti pobočju sem krenil zgodaj, skozi nizko ležeče sadovnjake in gozdove, ter naj bi, kot sem presodil, do opoldneva dosegel vrh gore. Nemara se bo medtem že zjasnilo in se mi bo od tam odprl veličasten razgled – vse okrog mene nižje gore, rahlo valujoče navzdol do Hardangerskega fjorda, mogočni fjord sam pa bo viden v celoti. »Vzpon« namiguje na plezanje čez skale in plezalne vrvi. Ampak tu ni šlo za tovrsten vzpon, zgolj za strmo gorsko stezo. Nikakršnih

posebnih preprek ali težav nisem predvidel. Svojega pohoda sem se veselil s samozavestjo in z zadovoljstvom.

Kmalu sem se uhodil – stopal sem s prožnim, voljnim korakom, pri kakršnem ti tla kar bežijo pod nogami. Začel sem še pred zoro in do pol osmih premagal vzpon v višini kakšnih šestotih metrov. Meglice so se že začenjale razblinjati. Zdaj se je pred mano odprl temačen borov gozd, po katerem sem napredoval počasneje, deloma zaradi vozlastih korenin na poti in deloma zato, ker sem bil očaran nad svetom drobne podrasti, ki je z vseh strani varovala gozd, in sem se nenehoma ustavljal, da bi si ogledal meni dotlej neznano praprot, mah, lišaj. Ne glede na to sem malce po deveti pustil gozd za sabo in prispel do mogočnega stožca, ki je šele zares predstavljal goro ter se 1800 metrov visoko pel nad fjordom. Na moje presenečenje sem na tem kraju naletel na ograjo z lesom, na kateri je bilo pritrjeno še prese- netljivejše opozorilo:

POZOR, BIK!

Za tiste, ki morda ne bi razumeli napisa v norveščini, je bila dodana dokaj komična risba moškega, ki ga je bik vr- gel v zrak.

Ustavil sem se, se zazrl v risbo in se popraskal po glavi. *Bik? Tu gori?* Kaj naj bi tu gori počel bik? Saj niti ovac nisem opazil na pašnikih in kmetijah niže spodaj. Mogoče pa gre za nekakšno šalo, ki so jo tja pribili vaščani ali predhodni popotnik s čudnim smislom za humor. Ali pa morda vse- eno nekje tiči neki bik, ki preživlja poletje na prostranih gorskih pašnikih ter se hrani z redko travo in s pičlo pod- rastjo. Ah, dovolj umovanja! Le naprej proti vrhu! Svet se

je znova spremenil. Zdaj je bil izrazito kamnit, tu in tam posejan z orjaškimi balvani; ampak teren je bil tudi posut s prhko vrhnjo plastjo zemlje, ponekod blatno, ker je prejšnjo noč deževalo, vendar bogato poraslo s travo in z nekaj skopimi grmi – dovolj krme za žival, ki ima za pašo na voljo vso goro. Steza je bila veliko bolj strma in kar dobro označena, čeprav se mi ni zdelo, da bi jo kaj dosti uporabljali. Ta konec ni bil ravno gosto poseljen. Razen sebe nisem opazil drugih pohodnikov, vaščani pa so bili, kot sem domneval, preveč zaposleni s kmetijstvom, ribolovom in drugimi dejavnostmi, da bi pohajkovali po okoliških hribih. Toliko bolje. Goro sem imel samo zase! Le naprej, navkreber – čeprav nisem videl vrha, sem se medtem, kolikor sem lahko presodil, povzpel že za dobrih devetsto metrov, in če je steza pred mano zgolj strma, drugače pa nezahtevna, bom vrh dosegel do opoldneva, kar bi bilo čisto po mojem načrtu. In tako sem se gnal naprej, kljub strmemu vzponu ohranjajoč uren tempo, ter povelečeval svojo podjetnost in vzdržljivost, še zlasti pa svoje krepke noge, izurjene v letih naporne vadbe in zahtevnega dvigovanja uteži v telovadnici. Okoli enajstih, kadar so se bežeče meglice dovolj razmaknile, sem ne prav visoko nad sabo nekajkrat že uzrl vrh gore – *vsekakor* bom do opoldneva zgoraj. Tu pa tam se je k pobočju še vedno privijala lahna megla in mestoma zastirala balvane, da si jih komajda razločil. Včasih je bila kakšna teh pečin, ki si jo le na pol razločil skozi meglo, skoraj podobna orjaški čepeči živali, in je svoje pravo bistvo razkrila šele, ko sem prišel bliže. Bili so trenutki dvojnega, ko sem negotovo zastal, trudeč se razločiti zastrte oblike pred sabo. ... Toda ko se je zgodilo zares, ni bilo niti kanček dvoumno!

Zaresna resničnost ni bila trenutek te vrste, saj ni vsebovala niti sledu dvoumnosti ali slepila. Ravno kar sem se izvil iz megle in jo ubiral mimo balavana, velikega kakor hiša, okoli katerega se je vila steza, *srečanje* pa je omogočila prav okoliščina, da pred sabo nisem videl dlje od svojega nosu. In tako sem v tisto, kar je ležalo pred mano – tam čemečo, stezo po vsej širini zasedajočo orjaško žival, katere navzočnost je zakrivala okrogla skalnata gmota –, dobesedno trčil. Žival je imela gromozansko rogato glavo, kolosalen bel trup in velikansko, blago, mlečnobelo obličje. Ždela je tam, ne da bi jo količkaj ganil moj prihod, popolnoma mirna, le svoje orjaško belo obličje je obrnila navzgor proti meni. V tistem trenutku pa se je pred mojimi očmi na mojo grozo *spremenilo*, se iz veličastnega preoblikovalo v karseda strahotno. Ogromno belo obličje se je dozdevno čedalje bolj napihovalo in bikove velike, izbuljene oči so zažarele v zlobi. Obličje se je nenehno večalo in obšla me je misel, da bo zdaj zdaj zastrlo vesoljni svet. Bik se je prelevil v pošast – nepredstavljivo pošast, tako po moči kot po zlohottnosti in pretkanosti. Slehera njegova poteza se je zdela prežeta s peklenkim. Najprej je postal pošast, zatem Peklenšček.

Mirno držo ali vsaj videz mirne drže sem ohranil kakšno minuto, v kateri sem se povsem »naravno«, kakor da se hočem po opravljenem sprehodu obrniti, sredi koraka zasukal za sto osemdeset stopinj ter urno, okretno prešel v sestop. Takrat pa so me živci nenadoma pustili na cedilu, preplavila me je groza in pognal sem se v tek na življenje in smrt – v blazen, slep tek navzdol po strmi, blatni, spolzki stezi, ki se je tu in tam izgubljala v zaplatah megle. Slepa, nora panika! – na svetu ne obstaja nič hujšega – nič hujšega in nič *nevarnejšega*. Ne znam natančno povedati, kaj se je

zgodilo. V svojem vihravem begu navzdol po nezanesljivi strmini sem prejkone naredil napačen gib – stopil na majav kamen ali pa izgubil tla pod nogami. Zdi se, kakor da v mojem spominu manjka neki trenutek – spominjam se tistega »prej« in tistega »potem«, ne pa tudi tistega »vmes«. V enem trenutku sem drvel kakor norec, zavedajoč se samo težkega sopenja in težkega topota nog, ne da bi vedel, ali so bikove ali moje, v naslednjem pa sem ležal ob vznožju nizke, ostre skale, z levo nogo groteskno spodvito pod sabo, v koleno pa se mi je zarezala bolečina, kakršne dotlej nisem poznal. Da v tem hipu prekipevaš od sile in moči, v naslednjem pa si dobessedno nebogljen, da v tem hipu pokaš in žariš od zdravja, v naslednjem pa si pohabljenec, da imaš v tem hipu na voljo vse svoje zmožnosti in spretnosti, v naslednjem pa nobene – takšno spremembo, to njeno nenadnost le težko dojameš in um samo hlasta naokrog za pojasnili.

Moja prva misel je bila, da se je zgodila nesreča in da se je *nekdo, ki ga poznam*, resno poškodoval. Pozneje se mi je posvitalo, da sem tisti nekdo jaz sam; ampak temu se je pritaknil občutek, da zadeva v resnici ni tako huda. Hoteč pokazati, da ni huda, sem se skopal na noge oziroma *se poskusil* skopati pokonci, vendar sem se sredi poskusa zgrudil, kajti moja leva noga je bila popolnoma mlahava in mehka ter se je zvila pod menoj kakor špaget. Sploh ni več nosila moje teže, temveč se je samo upognila pod mano in zasukala v kolenu, da sem kriknil od bolečine. Toda z obupno grozo me ni toliko navdala bolečina, temveč predvsem klecava, gluha vdaja mojega kolena in moja popolna nezmožnost, da bi jo preprečil ali imel pod nadzorom – ter očitna ohromelost moje noge. Nato pa se je groza, ki me je za trenutek vsega preplavila, umaknila »poklicnemu pristopu«.

»Okej, doktor,« sem se nagovoril, »bi bili tako prijazni in preiskali nogo?«

Zelo strokovno in brezosebno ter prav nič nežno, kakor da sem kirurg, ki pregleduje neki »primer«, sem prijel nogo in jo pregledal – jo otipaval, premikal sem ter tja. Sproti sem na glas momljaj, kar sem ugotavljal, kakor da bi govoril razredu študentov:

»Nobenega gibanja v kolenu, gospodje, nobenega gibanja v kolku. ... Opazili boste, da je kvadriceps v celoti odtrgan od pogačice. A čeprav se je odtrgal, ni odstopil – pač pa je popolnoma neodziven, kar morda kaže, da je poškodovan tudi živec. Pogačica je ob svojo glavno povezavo in jo lahko frcamo naokrog – takole! – kakor kroglični ležaj. Zlahka se izpahne – prav nič je ne pridrži. Kar se tiče kolena –« in tu sem sproti ponazarjal svoje ugotovitve – »vidimo, da je njegova pregibnost nenormalna, razpon gibov pa izrazito patološki. Lahko ga upogibamo, ne da bi se količkaj upiralo –« tu sem z rokami pritegnil peto k stegnu – »lahko pa ga tudi pretirano raztegnemo, brez opaznih dislokacij –« ponazoritvi obeh premikov sta mi izvabili krik. »Da, gospodje,« sem sklenil in povzel svoje ugotovitve, »fascinanten primer! Popolno pretrganje kite štiriglave stegenske mišice. Mišica ohromljena in atonična – verjetno je poškodovan živec. Labilen kolenski sklep – kaže, da je izpahnjen nazaj. Najbrž je iztrgalo zadnje križne vezi. Ne morem zares presoditi, ali je poškodovana kost – ampak povsem mogoče je, da je na enem ali več mestih zlomljena. Precejšnja oteklina, verjetno zaradi tkiva in sklepne tekočine, vendar ne moremo izključiti natrganih krvnih žil.«

Z zadovoljnim nasmehom sem se obrnil k svojemu nevidnemu občinstvu, kot v pričakovanju, da bo zadonel

aplavz. Nato pa sta se moja »strokovna« drža in *persona* razblinili in zavedel sem se, da sem ta »fascinantni primer« jaz – nihče drug kot jaz, srhljivo onespobljjen in najverjetneje obsojen na smrt. Noga je bila popolnoma neuporabna – veliko bolj, kot če bi bila zlomljena. Bil sem čisto sam, tik pod vrhom gore, na pustem in redko poseljenem koncu sveta. Nihče ni vedel, kje sem. To mi je vlivalo hujši strah od vsega drugega. Lahko umrem, kjer sem obležal, pa ne bo nihče izvedel za to.

Še nikdar se nisem počutil tako samega, tako izgubljenega, tako zapuščenega, tako popolnoma onkraj dosega pomoči. Vse dotlej mi ni prišlo na misel, kako grozljivo in kritično sam sem. Nič »samega« se nisem počutil, ko sem se zaganjal navkreber proti vrhu (nikoli se ne, kadar v nečem uživam). Nisem se počutil samega, ko sem pregledoval svojo poškodbo (sprevidel sem, v kakšno uteho mi je bil malo prej moj namišljeni »razred«). Toda zdaj me je nenadoma vsega prevzel strašni občutek moje samote. Domislil sem se, da mi je nekdo pred nekaj dnevi omenil »nekega norega Angleža«, ki se je pred dvema letoma sam povzpел prav na to goro in so ga teden dni zatem našli mrtvega zaradi podhladitve, kajti zlomil si je bil obe nogi. Zgodilo se je na geografski dolžini in širini, na kateri temperatura ponoči celo avgusta zdrsne precej pod ničlo. Morajo me najti, preden pade noč, drugače ne bom preživel. Moram se spustiti niže, če mi le uspe, kajti tam je vsaj nekaj možnosti, da me kdo vidi. Gojil sem celo upe, potem ko sem pretehtal zadeve, da bi se s to svojo krevljasto nogo nemara vseeno kar sam spustil po pobočju vse do vznožja; in šele veliko pozneje sem spoznal, da sem se vdajal utvari, ki mi je bila predvsem v uteho. A če se zberem, se potrudim po svojih